

Nina Avrova

Visat núm. 18
(octubre 2014)

per Maria Bosom

Nina Avrova i Raaben (Moscou, 1957) és traductora i professora de rus a l'Escola Oficial d'Idiomes de Barcelona. Va estudiar romàniques a la Universitat de Moscou i més tard va fer el doctorat en literatura i traducció a la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona.

Ha traduït al rus autors com ara Mercè Rodoreda, Sánchez Piñol, Quim Monzó o Sergi Pàmies. Pel que fa a la traducció del rus al català, s'ha centrat en el teatre i ha traduït, en col·laboració amb Joan Casas, les obres completes d'Anton Txèkhov i els drames lírics d'Aleksandr Blok.

L'any 2010 va fer d'editora i antòloga del número especial dedicat a la literatura catalana de la prestigiosa revista literària russa *Inostrànniaia Literatura*.

Com vas entrar en contacte amb la llengua i la cultura catalanes?

A Rússia, quan acabaves la carrera, tenies la feina assegurada però et podien enviar a qualsevol lloc on necessitessin algú amb la teva formació. Quan jo vaig acabar romàniques en l'especialitat d'espanyol, em va tocar treballar en una agència turística fent de guia. I als grups de turistes hi havia molts catalans. Jo ja coneixia l'existència d'aquesta llengua, però era la primera vegada que la sentia. Entenia algunes coses i en vaig començar a aprendre de noves per quedar bé amb la gent, com ara «bon dia» o «bon profit». Als catalans que em vaig trobar, això els feia gràcia i quan tornaven a casa m'enviaven llibres i discos en català. Precisament llavors va arribar a la universitat una lectora d'espanyol que era catalana, de Vilafranca del Penedès. Ella impartia un curs de català per a qui hi estigués interessat i m'hi vaig apuntar, i en un any vaig avançar bastant. En aquell moment, una editorial buscava traductors de català. La meva il·lusió a la vida era treballar de traductora literària i aquí hi vaig veure la meva oportunitat. Érem poquíssims els que sabíem català, i a tots ens van demanar que presentéssim una prova. Jo vaig presentar un conte de Rodoreda i vaig passar la prova. A partir d'aquí, em van encarregar de traduir uns quants contes per al primer recull de contes catalans que es va publicar en rus. I des d'aleshores em van anar passant encàrrecs, tant en català com en espanyol.

I què et va portar a Catalunya per primer cop?

Vaig venir aquí via estudis de català i via teatre. Jo treballava com a professora de literatura a la universitat i vaig proposar d'impartir un curs sobre cultura catalana. A través d'això, vaig venir aquí amb una beca per realitzar un estudi sobre les obres de Cels Gomis. I un cop aquí, em vaig retrobar amb Ramon Simó, a qui havia conegut a Moscou fent-li d'interpret en un muntatge teatral que va

dirigir allà. Quan jo ja era a punt de marxar, em va dir que volia organitzar un curs a Barcelona sobre les tècniques de Stanislavski, impartit per un actor rus, i em va proposar que jo hi fes d'intèrpret. Vaig marxar de Barcelona el mes de desembre, i a l'abril ja tornava per participar en aquest projecte de Ramon Simó. I ja no vaig tornar a marxar.

Com veus en aquest moment l'intercanvi cultural entre Rússia i Catalunya?

Jo crec que a la nostra època hi havia un interès més minoritari però més profund per part de les dues cultures. I ara hi ha un interès més global, però molt superficial. A Rússia han canviat molt les coses: aquest interès purament acadèmic que teníem nosaltres ara ja no hi és. I aquí tampoc. Ara anem només a la part pràctica. L'interès dels estudiants russos pel que fa a la cultura catalana es basa en estudiar turisme i saber quines són les platges més maques d'aquí i poca cosa més. És trist, però és la realitat. Sí que hi ha coses positives: per exemple, ara es tradueix molt més del rus al català. Del català al rus, va haver-hi una època no fa gaire en què era pràcticament impossible publicar un autor català, perquè les editorials no agafaven res que nos fos absolutament comercial. Això va canviar amb el cas de Sánchez Piñol. *La pell freda* va tenir un èxit espectacular a Alemanya i una editorial russa va comprar-ne els drets. Per la meua banda, jo estava intentant que alguna editorial volgués publicar la novel·la i quan em vaig informar sobre els drets, em van dir que ja estaven venuts. Va ser un gerro d'aigua freda. Però llavors va passar una cosa molt divertida, que és que l'editorial russa buscava algú per traduir la novel·la. Tenien els drets, però no el traductor. I em van agafar a mi. Això va coincidir amb un període en què les editorials van començar a obrir-se una mica més. Tot i que continua sent difícil que t'acceptin algun autor que s'aparti de la comercialitat.

Parlant d'Albert Sánchez Piñol, tu que has traduït tota la seva obra, quins ingredients creus que hi ha a les seves novel·les que les converteixen en best-sellers internacionals?

Realment Rússia ha estat el país del món on més èxit ha tingut i on més es venen les seves novel·les, cosa que per a mi és una gran satisfacció. Jo crec que es deu al fet que és un autor aparentment molt universal. I això fa que els russos tinguin molts referents amb què relacionar les seves novel·les: *La pell freda*, per exemple, la relacionen amb novel·la d'aventura, amb Jack London, amb Stevenson. Tenen referències que fan que allò els resulti familiar. En aquest sentit crec, i estic molt contenta de no ser l'única, que *Victus* a Rússia s'ha de vendre com un Dumas. S'ha de focalitzar en el fet que és una novel·la d'aventures, sense intentar explicar el rerefons polític. El lector que vulgui ja el llegirà amb més profunditat. És això el que fa que Sánchez Piñol a Rússia entri fàcilment. Al cap i a la fi, el lector rus és molt receptiu. Autors com ara Stevenson o Dumas es coneixen igual de bé que els clàssics russos. És aquí on tenim la percepció que els russos només llegeixen Tolstoi o Dostoievski, però no és veritat. Als russos també els agrada molt llegir Conan Doyle o Jules Verne. Per tant, hi ha una molt bona base per als llibres de Sánchez Piñol. Crec que aquesta és la clau del seu èxit a Rússia. En canvi, a l'Índia, per exemple, no ha funcionat gens. Perquè cau en una cultura on la gent té referents contraris. El traductor de *La pell freda* al hindi em deia que allà, els éssers fantàstics no poden ser simples mortals, sinó que han de ser déus. En certes cultures l'obra de Sánchez Piñol resulta estranya. Però en la russa funciona molt bé per aquests referents literaris.

Com a traductora del rus al català t'has centrat en el teatre. Què et va portar cap al món de l'escena, a tu que venies del món literari?

El que m'hi va introduir va ser aquell primer curs amb Ramon Simó en què vaig fer d'intèrpret. Després d'aquest, van venir altres cursos en què treballàvem amb textos russos en català. I em vaig adonar que moltes vegades aquests textos no funcionaven. El director s'enfadava amb els actors perquè no feien el que ell volia, però això passava perquè les traduccions no funcionaven. Llavors em vaig plantejar de començar a traduir teatre rus al català. En aquell moment, Joan Casas em va proposar de provar-ho i traduir *Platònov* a quatre mans. És una obra molt primerenca de Txèkhov i,

per aquest motiu, amb moltes imperfeccions, però alhora amb molta riquesa.

Quan vosaltres vau començar a traduir Txèkhov, no hi havia cap traducció directa de l'autor al català, oi?

Efectivament. Hi havia força traduccions i algunes de molt bones, però totes eren indirectes. A partir d'aquí, ens vam engrescar a traduir altres obres seves i llavors l'Institut del Teatre ens va proposar de traduir la seva obra completa. I els dos volums que vam publicar són la recopilació d'obres de Txèkhov més completa que s'ha fet a Espanya.

Com és l'experiència de traduir a quatre mans amb un home de teatre com Joan Casas?

El que més he agraït de traduir amb en Joan no és només que conegui el llenguatge teatral, sinó sobretot que sigui traductor de poesia. Això fa que tingui una gran sensibilitat amb el ritme, amb la cadència de cada frase. Abans de començar a traduir la primera obra amb ell, jo tenia molta por. M'espantava especialment traduir aquells monòlegs tan llargs. I vaig descobrir una cosa: que traduir un monòleg, en realitat, és molt fàcil; és molt més difícil traduir una rèplica curta que sembla que no diu res, però que en realitat diu molt.

Quines peculiaritats diries que té la traducció teatral respecte a les altres traduccions literàries?

Per damunt de tot, el fet que la traducció teatral és accional. A darrere de cada rèplica hi ha acció, com deia Stanislavski. Les rèpliques són les paraules que diem, sí, però moltes vegades l'acció que fem és contrària al que diem. I el traductor ha de copsar això: no només el que es diu, sinó sobretot el que no es diu. En aquest sentit, hi ha tantes interpretacions possibles com traductors. De fet, penso que el traductor teatral, durant el procés de traducció, fa una mica de director, perquè fa la seva pròpia lectura de les rèpliques, de les intencions i de les accions dels personatges. Quan tu tradueixes, introdueixes la teva pròpia lectura de l'obra, és inevitable.

Has traduït totes les obres de teatre de Txèkhov al català i n'has pogut veure moltes de muntades als teatres catalans. Què diries que caracteritza els muntatges catalans de Txèkhov i els diferencia dels russos?

Mira, com a exemple et posaré el muntatge de *Les tres germanes* que van fer al Sant Andreu Teatre: es tractava d'una versió de l'obra en què a escena només apareixien els personatges femenins. Aquest és un bon exemple del que més m'agrada de les versions catalanes de Txèkhov: la capacitat de relectura dels clàssics per part dels catalans, aquesta habilitat que teniu per jugar amb el text. En canvi, a Rússia, amb els clàssics de Txèkhov, només hi ha dues opcions. Per una banda, la tradició de reproduir exactament les primeres posades en escena de les obres de Txèkhov. Jo vaig veure, per exemple, la mateixa posada en escena de *Les tres germanes*, amb els mateixos decorats, que la meva mare i que la meva àvia. Podem dir que es tracta de teatre museu. Per altra banda, si es fa una posada en escena que s'allunya d'aquesta tradició, sempre ha de ser una cosa molt revolucionària. En canvi, crec que aquí teniu un punt intermedi: els muntatges catalans no tenen res de teatre museu, és clar, perquè no som a Rússia, però per altra banda tampoc no necessiten revolucionar res. Simplement es tracta de lectures pròpies de l'obra.

Per acabar, quins autors catalans t'agradaria traduir al rus?

Tot i que ser que és molt difícil trobar l'editorial que s'arrisqui, m'encantaria traduir *Incerta glòria*. I també em faria gràcia traduir un llibre que no és ben bé literatura, però que parla molt d'aquesta ciutat: *Barcelona a cau d'orella* de Xavier Theros.